

Til minnis um fugla- og náttúruvinin Erik 1936 - 2020

Náttúran við øllum sínum veldi og sínum smálutum stóð huga hansara næst, og í honum hevði fuglurin í Føroyum ein sera góðan vin.

Ein tann fremsti náttúru- og fuglavinurin í okkara tíð, Erik Mortensen, hevur lagt árarnar inn, 83 ára gamal.

Náttúran dró hann longu at sær, tá hann var drongur, og henda atdráttarmegin helt fram, líka til heilsan fór at bila fyri nøkrum árum síðani.

Var veðrið gott, sást hann bíða eftir bussinum. Í gummistivlum og við skjáttu í hond. Soleiðis reikaði hann landið runt - summar eftir summar. Aðrar dagar sást hann við hundi spáka fram við fjøru, um bøg og heimrustir.

Tey vøkru náttúruplássini vitjaði hann á hvørjum ári. Eitt av teimum var Svínaskoradalur. Haðani sá hann eisini bjargafugl, sum hann eisini hevði stóran tokka til, hóast hann ikki var veiðimaður.

– Hevur tú ikki verið í Svínaskoradali enn, flenti Erik við speisamur, tá eg mátti viðganga, at eg ikki hevði verið í hesum í dalinum har norðuri á oynni.

Afturímóti hevði hann ikki verið Eysturi í Barmi. Men hann var til dystin fús, tá vit saman við Jógvan Gerðarlið gingu túrin úr Gravardali, um Kviingadal, Hellisdal, Lisshøvda, oman í Barm, um Skúvadal, Torvadal og endaðu á Norðoyri.

Ein stórsligin og áhugaverdur túrur, ásannaði hann, tá vit troyttir endaðu á sjómansheiminum, tí Ternan sigldi undan okkum.

- o -

Ert tú góður við náttúruna, gleðist tú, tá tað gongur væl í hond. Og harmast, tá tað gongur minni væl. Ella tá farið verður framuttan fyrilit. Eisini hann argaðist, tá grefflig inntriv vórðu gjørd í náttúruna, tí myndugleikarnir gáaðu ikki um estetisku virðini og kannaðu ikki aðrar móguleikar. Óneyðugu sárini eru mong.

Tíverri noyddist Erik ofta at ásanna árin eftir aldaskiftið, at "einki skil var í".

Tað hevði gingið støðugt afturá við bjargafuglinum og heiðafuglurin var nú í minking. – Her verður heilt galið, hvat endar tað við, tók hann til, harmur á málinum.

Erik visti, at tað gekk afturá, tí hann kendi talið á reiðrum kring Havnina og Kaldbak – hvussu nógv spógva- tjaldurs- og láarpør vóru – og hvar tey vóru. Hvar fjallamurra, stelkur, helsareyði ella annar sjáldsamur fuglur helt til.

Somuleiðis fylgdi hann væl

Erik Mortensen situr á nøsini á Lishøvda á túri eystur í Barm. Jógvan Gerðarlið peikar við stavinum.

við lóminum. Um tvey pør vóru á vøtnunm her oman fyri bygdina ella um tað bara var tað eina parið. Um lómur var komin á hesa ella hasa tjørnina sunnan- ella norðanfyri.

Í minninum er ein góður kvøldartúrur, sum vit triggir Erik og Petur Mortensen gingu á eina tjørn norðuri á Eiði. Jú, lómurin var komin. Og við kikanum staðfesti hann fegin, at tvey egg vóru í reiðrinum.

Soleiðis livdi hann í samljóði við náttúruna – hann taldi fugl og eygleiddi fuglalívið.

Hann var tó ikki bara eygleiðari. Hann savnaði sær stóra vitan um fugl og náttúru í teimum nógvu bókunum, hann hevði, eins og frávinum her heima og uttanlands. Hann var í brævaskifti um fugl og náttúru við leik og lærd í øðrum londum.

Hann harmaðist, tá tað gekk ill, men gleddist, tá tað gekk væl í hond. Minnist væl, tá hann í samrøðu í Fritíð og náttúru fyri eini 30 árum síðani fegnaðist um, at nú var grágásin aftur farin at byggja

í Føroyum. Ikki vardi tað hann, at stovnurin fór at fjølgast so nógv, at grágásin gjørdist ein plága hjá summum.

- o -

Tá tú ert góður við náttúruna og hevur ans fyri umhvørvinum, er tað stundum neyðugt at tala at.

Erik var helst tann fyrsti, sum av álvara gjørdi vart við, at rottan var um at oyða heil fuglalond. Hann heitti í blaðgreinum á myndugleikar og eigarar at taka henda álvarsama spurning í álvara.

Uttan iva fekk hann myndugleikar at rakna við, og í nógvum fuglalondum lögdu menn út rottu-eitur. Nú eru bæði myndugleikarar og onnur á varðhaldi, so rottan ikki ger innrás í fleiri oyggjar.

Hinvegin hava Erik og onnur fuglaáhugað harmast um, at føroyski umhvørvismyndugleikin ikki hevur gjørt eitt veruligt átak at basa hesum skaðadjórinum, eins og myndugleikarnir hava gjørt í summum oyggjum í Stórabretlandi.

Somuleiðis fanst hann tíðum at allari lesullini, sum sløðist á traðunum tíðliga á sumri. – Vit bjóða tjóðfuglinum vælkomnum á grækarismessu við røðum og horntónleiki, men nakrar mánaðir seinri kemur tjóðarfuglurin sær í rasshaft, tí traðarmenn og jarðeigarar eru so líkasælir, at teir ikki taka ullina upp, kundi hann argur málbera seg.

Tey flestu lond hava ornitologisk feløg at skapa áhuga fyri fugli og verja hann. Vit finga lutfalsliga seint ein slíkan felagskap, men Erik var millum teirra, sum stovnaðu Føroya Fuglafrøðifelag í 1984. Hann sat í nevndini í fleiri ár saman við íbirtaranum til felagið, Aksali Poulsen, í Sumba, og hovbinginum, Peturi Mortensen. Í fjør fekk Erik heiðurstekin frá felagnum fyri sítt arbeiði fugli og felagi at frama.

Felagið skipaði frá fyrsta degi fyri útferðum, eins og vikuskiftisferðum, til fuglapláss at skoða fuglameingi. Erik var við á nógvum av hesum ferðunum.

Fyri stórthundrað árum síðani vardi Sverri Patursson fuglin í skrift og talu og gav út Fuglaframa. Stívliga eina hálva øld seinri var Erik – hóast lítillátin av lyndi – ein tann fremsti at tala søk fuglanna og gera vart við umhvørvisspurningar - langt undan, at fólk gjørdust tilvitandi um umhvørvið.

- o -

Um Erik vaks upp í dag, hevði hann óivað nomið sær útbúgving innan náttúru ella fugl, ella kanska innan mentan. Hann var sanniliga tilvitandi um mál og mentan, politikk og samfelagsviðurskipti. Minnist, at hann var stoltur, tá tann stóra móðurmálsorðabókin kom út. Hann helt fyrri, at tað var eitt bragd, at hetta fámanta fólk kundi eiga so stór virði, sum hann metti, at føroyska málið er.

Erik var føroyingur um ein háls, og virði alt, sum føroyskt er, gamalt og nýtt. Hann var fullveldissinnaður og tjóðskaparmaður. Tí var tað í samljóði við persón og mensku Eriks, at sálmurin, Boðar tú til allar tjóðir, varð sungin, tá hann varð borin út úr Havnar kirkju. Ein sál, hann plagdi at syngja saman við synunum, tá teir vóru smáir.

- o -

Erik var tvørámaður og barnaheimið var á Hvítanesi. Hann var sonur Julinu og Niels Paula Mortensen. Julina var dóttir Jørgen Smið, ættaður úr Kálgarðinum í Ørðavík, og Thoru Tórsteinsson úr Trongisvági.

Niels Pauli var sonur Onnu Mariu, úr Búd í Hvalba, og reiðara- og handilsmannin, Petur Mortensen, á Tvøroyri.

Pápin, Niels Pauli, starvaðist í handilsvirkinum A/S J. Mortensen Eft, men tá felagið varð umskipað í 1932, tóku hann og tvíburabróðurin, Johan, yvir handilin á Hvítanesi, fiskahúsin har og nakrar sluppir.

Tey vóru seks systkin, tvey úr fyrru giftu, Petur og Lisa, og fyra í seinri, Dorteia, Vagn, Erik og Jørgen. Niels Pauli doyði longu í 1942, tá Erik var seks ára gamal. Virkseimið á Hvítanesi – við Peturi sum stjóra - helt fram til miðskeiðis í fimmtíðrunum.

- o -

Eftir at hava lært til bakara í Danmark arbeiddi Erik í bakarinum hjá Frants Restorff, men tá Gunleiv Karbech Mouritsen - systkinabarn konuna, Ásfríð – byrjaði fyri seg sjálvan, fór Erik at baka hjá honum. Seinrapartar las hann málalrar av fyri SEV. Seinri var hann í fulltíðarstarvi hjá elfelagnum.

Ásfríð og Erik møttust sum ung í Havnini og settu búgv í Klokkegøtu í Eysturbýnum. Synirnir eru tveir, Bjartur og Atli.

Ásfríð er dóttir Gunhild Reinert og Poul Karbech Mouritsen, vanlig nevndur Karbech, úr Snikkarastovu, sum átti og rak prentsmiðjuna hjá Sosialinum. Gunhild var úr býlinginum Við Á í Kaldbak. Seinri ognadust Ásfríð og Erik barnaheimið hjá mammuni, og her hava tey búð seinastu 18 árin.

Erik var lítillátin og hann gjørdi ikki nógvan háva burtur úr sær sjálvum. Hóast smæðin, vildi hann fegin gera samrøður um fugl, fuglalív og náttúru okkara. Hann vildi - um tað kundi gagna - siga lurtarum frá síni vitan ella áskoðan um hesi viðurskipti. Viðurskipti, sum fólk í dag eru nógv meira tilvitandi um - eitt nú Erik at takka.

Erik var altíð fyríkomandi, bliður og fryntligur. Eitt prát við hann var ikki tómt tos. Hann lat onnur fáa lut í síni stóru vitan um fugl, náttúru og umhvørvi. Og hann daldi ongatíð sína hugsan og áskoðan um hesi viðurskipti, sum vóru hansara alt og eitt.

Tíverri gjørdist Erik sjúkur fyri nøkrum árum síðani, og ta seinastu tíðina hevur hann verið á heimi í Havn.

Friður veri við minninum um skyldmannin Erik Mortensen.

*Í Soylugørðum í Kaldbak
tann 10. februar 2020.*

Jóhann Mortensen